

مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۱۵-۲۵ سال) شهر تهران

سعید معیدفر

دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران، smoidfar@ut.ac.ir

کرم حبیب پور گتابی

دانشجوی دوره دکتری جامعه‌شناسی توسعه دانشگاه تهران

احمد گنجی

کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی دانشگاه تهران

چکیده: مقاله حاضر به مطالعه پدیده اعتیاد به اینترنت به عنوان یکی از مسائل اجتماعی در عصر ارتباطات می‌پردازد. پدیده اعتیاد به اینترنت مدتی است که در کشورهای توسعه‌یافته بعنوان یکی از پیامدهای توسعه روزافزون شبکه ارتباطات الکترونیکی مطرح شده و کژکارکردهای بسیاری برای فرد، خانواده و جامعه به همراه داشته است. این مقاله برگرفته از تحقیقی پیمایشی در سال ۱۳۸۵ شمسی درباره وضعیت این پدیده در ایران است. جامعه آماری را نوجوانان و جوانان ۱۵-۲۵ ساله شهر تهران که به اینترنت دسترسی دارند تشکیل می‌دهد. حجم نمونه نیز برابر با ۸۰۰ نفر است. نتایج حاکی از آن است که پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در ایران نیز وجود دارد هرچند استفاده اکثر نوجوانان و جوانان از اینترنت بنظر طبیعی می‌رسد. همچنین، براساس نتایج این مطالعه، استفاده اعتیادی از اینترنت در بین برخی از نوجوانان و جوانان، با مسائلی مانند عدم‌مسئولیت‌پذیری اجتماعی، انزوای اجتماعی، فقدان حمایت اجتماعی، ناکارآمدی تحصیلی و کاری ارتباط مستقیم و با احساس خودارزشی ارتباط معکوس دارد.

کلید واژه‌ها: اعتیاد اینترنتی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، انزوای اجتماعی، حمایت اجتماعی، ناکارآمدی تحصیلی و کاری، احساس خودارزشی

مقدمه

دسترسی به اینترنت، پدیده‌ای رو به گسترش است و هر روز تعداد بیشتری از افراد در زمره استفاده کنندگان اینترنت قرار می‌گیرند. اینترنت در همه جا حضور دارد: در خانه، مدرسه، و حتی در مراکز خرید. طبق برآورد صورت گرفته، در سال ۱۹۸۱، ۶۶ میلیون نفر از مردم آمریکا به اینترنت دسترسی داشته که در سال ۱۹۹۹ شمار آنها به ۸۳ میلیون بالغ گردیده است (بیگز، ۲۰۰۰: ۱). در بین کاربران اینترنت، جوانان بیشترین استفاده را از آن دارند. نتایج تحقیقات انجام شده در ایالات متحده نشانگر آن است که استفاده از اینترنت در میان جوانان، بیش از هر گروه سنی دیگری است (بولن و هاره، ۲۰۰۰: ۵). کودکان نیز گروه سنی دیگری هستند که استفاده وسیعی از اینترنت دارند. در سال ۲۰۰۵، بیش از ۷۷ میلیون کودک وارد فضای سایبر شده‌اند (غمامی، ۱۳۸۴: ۴۵).

همزمان با دسترسی روزافزون و گسترده افراد به اینترنت، شاهد نوع جدیدی از اعتیاد یعنی اعتیاد اینترنتی هستیم که موضوع رو به رشد عصر اطلاعات است. همانند تمامی انواع دیگر اعتیاد، اعتیاد به اینترنت نیز با علائمی همراه است همچون، اضطراب، افسردگی، کج خلقی، بی‌قراری، تفکرهای وسواسی، کناره‌گیری، اختلالات عاطفی، و ازهم‌گسیختگی روابط اجتماعی. از طرفی، در عین حال که روابط افراد (به ویژه کودکان و نوجوانان) در جهان مجازی افزایش می‌یابد، در مقابل از دامنه روابط آنان در جهان واقعی کاسته می‌شود و احتمال افت عملکرد آموزشی آنان نیز می‌رود (سامسون، ۲۰۰۵: ۲).

اعتیاد اینترنتی، انسانها را به افرادی رها شده تبدیل کرده و بر روابط اجتماعی آنان تأثیر می‌گذارد. در نتیجه استفاده بیش از حد از اینترنت، بهره‌وری و بازده کاری کاربران اینترنت، پایین می‌آید. آنان با تأخیر به محل کار می‌روند و دچار کم‌کاری می‌شوند. عدم‌تحرک جسمی و چاقی به همراه علائمی چون درد کمر، پشت و ماهیچه، از دیگر تبعات این مسئله‌اند. این کاربران حتی در صورت کناره‌گیری از اینترنت، دچار علائم اختلال می‌شوند

(سز، ۲۰۰۳: ۱)۔ به هر حال، پدیده اعتیاد اینترنتی، همزمان با افزایش دسترسی روزانه مردم به منابع آن لاین شایع تر می شود. وب، اطلاع دهنده، مفید، دارای منابع غنی و سرگرم کننده است. اما برای بسیاری از مردمی که به آن معتادند، این منافع، در حال تبدیل شدن به آسیبها و ناپهنجاریهای روانی و رفتاری است (فریس، ۲۰۰۲: ۱)۔ مطالعات نشان داده است که ۱۴ درصد از کاربران اینترنت، جزو کاربران آسیب شناسانه اینترنت هستند که دچار علائم رفتارهای وسواسی، حالت روان شیدایی، افسردگی و جز اینها هستند (زاهنیسر، ۲۰۰۰: ۱)۔ این مقاله درصدد پاسخگویی به این سوالات اساسی است که ۱- آیا پدیده استفاده‌ی اعتیادی از اینترنت در ایران وجود دارد؟ ۲- استفاده اعتیادآمیز از اینترنت، چه تبعاتی برای افراد (به ویژه کودکان و نوجوانان) در زمینه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و آموزشی دارد؟

دیدگاه‌ها و نظریه‌ها در تبیین اعتیاد اینترنتی و پیامدهای آن

علل گرایش به اینترنت چیست و چرا برخی از افراد بهره‌مند از آن، دچار مشکل می‌شوند و در معرض خطر از دست دادن شغل، ازهم گسیختگی روابط اجتماعی، و یا زیانهای مالی قرار می‌گیرند؟ در پاسخ به این سوال، دیدگاههای متعددی مطرح شده است. اعتیاد به اینترنت یک موضوع بین‌رشته‌ای است و علوم مختلفی چون پزشکی، ارتباطات، جامعه‌شناسی، حقوق، اخلاق و روانشناسی هر یک از زوایای مختلف علل و پیامدهای این پدیده را مورد مطالعه قرار داده‌اند. ما در این قسمت بیشتر به ابعاد روانشناختی و اجتماعی آن توجه نموده‌ایم. اهم نظریه‌ها درباره دلایل گرایش اعتیادی افراد به اینترنت عبارتند از:

۱- نظریه پویایی روانی و شخصیت

این نظریه ریشه‌های اعتیاد فرد به اینترنت را مرتبط با شوک‌های روحی یا کمبودهای عاطفی دوران کودکی، ویژگیهای شخصیتی و یا سایر اختلالات، و خلق و خوها یا شرایط روحی موروثی می‌داند. طبق این دیدگاه، بسته به حوادث دوران کودکی و یا ویژگیهای شخصیتی مکتسب در سن بلوغ، فرد برای توسعه یک رفتار اعتیادآمیز و

یا هر رفتار دیگری مستعد می‌شود. در این حالت، آنچه که اهمیت دارد، موضوع یا فعالیت نیست، بلکه فرد و مبنایی است که وی تحت آن، معتاد می‌شود (دوران، ۲۰۰۳: ۲)

نظریه کنترل اجتماعی

براساس نظریه کنترل اجتماعی هیرشی، ابعاد اصلی پیوند اجتماعی عبارتند از: ۱- دلبستگی و علاقه به دیگران، ۲- تعهد به خانواده، شغل، دوستان، ۳- مشغولیت و مشارکت مداوم در فعالیت‌های زندگی، کار و خانوادگی و ۴- اعتقاد به ارزشها و اصول اخلاقی گروه یا جامعه. ضعف هر یک از این چهار بعد پیوند اجتماعی در فرد می‌تواند موجب بروز رفتارهای انحرافی در او شود (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱: ۵۶). اگر اعتیاد به اینترنت را نیز در زمره رفتارهای انحرافی در نظر گیریم، می‌توان در تحلیل این پدیده، از نظریه کنترل اجتماعی هیرشی نیز استفاده کرد.

۳- تبیین رفتاری

این تبیین بر پایه مطالعات بی. اف. اسکینر راجع به شرطی‌شدن عامل یا کنشگر می‌باشد. براساس این دیدگاه، فرد برای دریافت پاداش وارد اینترنت می‌شود. پاداش‌هایی که وی از این رفتار می‌گیرد، فرار از واقعیت، رسیدن به عشق و سرگرمیهای زیاد می‌باشد و چنانچه فرد در زمانهای آتی نیز به این پاداش‌ها احساس نیاز کند، احتمالاً به اینترنت روی خواهد آورد و در نتیجه، این روند تقویت شده و چرخه همچنان ادامه پیدا می‌کند (دوران، ۲۰۰۳: ۲).

۴- تبیین بیوپزشکی

بر پایه تبیین بیوپزشکی، عوامل ارثی و مادرزادی و یا اختلالات شیمیایی در مغز و فرارسان‌ها، دلایل اصلی روی آوردن فرد به اعتیاد می‌باشند. از نظر این دیدگاه، وجود برخی کروموزومها، هورمونها، و مواد زائد و یا فقدان مواد شیمیایی لازم و مشخص و فرارسان‌هایی که فعالیت مغز و سایر عناصر دستگاه عصبی را تنظیم می‌کنند، در

بروز اعتیاد در فرد موثرند (فریس، ۲۰۰۲: ۲-۳). از این دیدگاه، روش‌های چندی وجود دارد که طی آن، استفاده از اینترنت احتمالاً باعث تحریک این فرایند عصبی - بیولوژیکی می‌شود. روش‌های مورد نظر عبارتند از:

- ۱- تجربه بالقوه شدید قدرت، هیجان، خوشحالی، تحریک، تحقق اهداف و رضایت، که در نتیجه آن، فرد قادر خواهد بود در یک آن به منبع گسترده اطلاعات و جهان لایتنهای منابع راجع به هر چیزی، متصل شود. ۲-

احساس مخاطره‌جویی و ریسک‌پذیری همراه با ناشناخته‌ماندن چیزی که ممکن است در اتصال بعدی به اینترنت بتوان آن را مشخص کرد. این امر ناشناخته ممکن است کسب اطلاعات جدید و جالب و یا فرصتهای تعاملی همچون ارتباط صرف با یک دوست، رفتن به اتاق‌های چت، هرزه‌نگاری، سکس سایبر، خرید آن‌لاین و جز این‌ها باشد.

- ۳- اثر خویشتن‌داری رضایت‌بخشی که گمنامی کاربر در نت به وی می‌دهد. این امر هم باعث تسریع روند صمیمیت و پیوند اجتماعی می‌شود که ظاهراً صداقت آن از ارتباط شفاهی بیشتر است و هم موجب می‌شود که فرد دچار رویا و خواب و خیال شود و یا یک هویت کلی جدیدی برای خود ایجاد کند که ممکن است بسیار لذت بخش هم باشد.

- ۴- اثر هیپنوتیزم‌آور حرکات تصاویر بر روی صفحه مانیتور رایانه (یا تلویزیون).

- ۵- جذابیت چندرسانه‌ای همانند رنگ، صدای موزیک یا استریو، سرعت و گرافیک‌های فلاش‌دار (شرکت قانوندانان مراقب قانوندانان، ۲۰۰۵: ۲-۴).

۵- تبیین شناختی

همانند دیدگاه روان‌کاوی، دیدگاه شناختی متوجه فرایندهای درونی است. البته این دیدگاه بیش از آنکه بر امیال، نیازها، و انگیزش‌ها تأکید کند، بر اینکه افراد چگونه اطلاعات را کسب کرده و تفسیر می‌کنند و آنها را در حل مشکلات بکار می‌گیرند، تأکید دارد. اصولاً دیدگاه شناختی بیشتر به افکار کنونی و شیوه‌های حل مسأله توجه دارد تا تاریخچه شخصی.

در این دیدگاه، اعتیاد به اینترنت برآمده از شناخت‌های معیوب و یا پردازش معیوب شناختی است و درمان آن مبتنی بر تصحیح فرایند شناخت‌های معیوب است (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱: ۵۲).

۶- تبیین شناختی - رفتاری

رشد اعتیاد به اینترنت با شرایط روان‌شناختی قبلی به وجود می‌آید. در اکثر مواقع، این آسیب‌شناسی شامل افسردگی، اضطراب اجتماعی و انواع روان‌پریشی‌ها است. وقتی فرد در معرض استفاده از اینترنت قرار می‌گیرد، فرایند کاربرد مشکل‌زای اینترنت شروع می‌شود. این آسیب‌شناسی زمینه‌ای، نوعی آمادگی و تمایل است و موجب شروع استرس می‌شود. البته چندین عامل دیگر نیز در ایجاد و یا حفظ اختلال دخالت دارند:

اولاً، بعضی از تقویت‌کننده‌های رفتاری وجود دارند که به عنوان عامل شرطی عمل می‌کنند. اتاق، صندلی، دست‌زدن به صفحه کلید، موس، صدای شروع رایانه، بوق یا صدای زنگ آن از این عوامل هستند. ثانیاً، بدکاری شناختی نیز در اینجا عمل می‌کند. زیرا شناخت غیرسازشی در زمینه خود و دنیا، شاخص‌های اولیه این اختلال هستند. باورهایی همچون این موضوع که فرد فقط در اینترنت قدرت کنترل دارد، فقط در آنجا برای خود کسی است و فقط در آنجا قابل احترام است و مانند آن، افکار شناختی مشکل‌زا در زمینه «خود» هستند.

باورهایی مانند هیچکس در بیرون از اینترنت از من خوشش نمی‌آید، یا اینترنت تنها جایی است که واقعاً می‌شود مردم را شناخت، و هر کسی به نوعی به اینترنت آلوده است و مانند آن افکار شناختی مشکل‌زا در زمینه «دنیا» هستند.

ثالثاً، بیان کیفی کاربری اینترنت بستگی به شبکه حمایتی اجتماعی فرد دارد. اگر تمام عوامل در فرد وجود داشته باشد و حمایت اجتماعی نشود، احتمال دارد به اعتیاد اینترنتی عمومی روی بیاورد که با رفتارهای جلب توجه اجتماعی، غیرشخصی و غفلت کاری مشخص می‌شود. اما اگر جهات اجتماعی داشته باشد، اعتیاد به اینترنت ویژه در او ایجاد خواهد شد که فقط در بخش ویژه‌ای از تکنولوژی مانند بازی یا هرزه‌نگاری جنسی است. از دیدگاه رفتاری - شناختی، نشانه‌های اختلال شامل افکار وسواسی درباره اینترنت، کنترل تکانه ضعیف، ناتوانی در متوقف کردن استفاده از اینترنت و مهم‌تر از همه، این باور که اینترنت تنها دوست فرد است. علاوه بر این، در

موقعی که تماس برقرار نیست، به فکر اینترنت بودن پیش‌بینی تماس بعدی با آن و صرف مخارج زیاد درباره اینترنت و کارهای مربوط به آن نیز نشانه‌های دیگر این اختلال هستند. مشکل عمده دیگر، جداکردن فرد از دوستان خود به نفع دوستان اینترنتی است و در نهایت نوعی احساس گناه درباره استفاده از اینترنت و دروغ‌گفتن به دوستان درباره وقت صرف‌شده و به صورت سری نگهداشتن آن، نشانه‌های دیگر این اختلال هستند. این افراد درحالی که می‌دانند کارشان از نظر اجتماعی مورد پسند نیست، نمی‌توانند آن را متوقف کنند. چرا که به خودارزشی کمتر و در نتیجه نشانه‌های بیشتر می‌انجامد (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱: ۵۲).

تحقیقات پیشین

گروهول در توضیح این مسئله که چرا مردم به گونه‌ای اعتیادآور از اینترنت استفاده می‌کنند، معتقد است که علت گرایش افراد به استفاده اعتیادآور از اینترنت، تمایل آنها به دوری‌گزیدن از مشکلاتی است که در زندگی شخصی با آنها مواجه‌اند. به عبارتی، افراد برای اینکه از دست مشکلات زندگی فرار کنند، به اینترنت روی می‌آورند. معتادان اغلب یک "زندگی دوم" و یا مفری را برای "فراموش کردن مشکلاتشان در هنگام آن‌لاین بودن ایجاد می‌کنند، درست مانند احساس کرختی و مستی که افراد معتاد به الکل در هنگام نوشیدن الکل گزارش می‌دهند" (مرکز منابع آموزش جنسی، ۲۰۰۳: ۳).

کرات در تحقیق خود در سال ۱۹۹۹ بدین نتیجه رسید که نوجوانانی که از تماس‌های اجتماعی کناره‌گیری می‌کنند، از اینترنت بعنوان ابزاری برای فرار از واقعیت استفاده می‌کنند (لیم و همکاران، ۲۰۰۴: ۲). تحقیقات دیگر نیز نشان داده‌اند یکی از آثار وابستگی به اینترنت این است که افراد وابسته، زمان کمتری را با خانواده خود می‌گذرانند. از علائم این وابستگی، گوشه‌گیری، اختلال در الگوی خواب، احساس نیاز به تنها بودن و فراموش کردن مسؤولیت‌های خانوادگی است. از سوی دیگر، باید به این امر اذعان داشت که همین عامل انزوای اجتماعی باعث تشدید اعتیاد اینترنتی در بین افراد می‌گردد. یونگ (۱۹۹۶) نیز در تحقیقات خود دریافت ۵۸ درصد دانش‌آموزان پس از استفاده زیاد از حد اینترنت در عادت‌های مطالعه خود دچار افت شدید شدند و نمرات آنها بطور قابل‌ملاحظه‌ای کاهش و میزان غیبت‌های این دانش‌آموزان افزایش یافت. اگر چه به دلیل قابلیت‌های زیاد،

اینترنت به عنوان یک ابزار ایده‌آل آموزشی شناخته شده است، اما متأسفانه دانش‌آموزان بجای انجام فعالیت خلاقانه، اغلب در سایتهای نامربوط، اتاق‌های گپ، سرویس‌های دوستی اینترنتی به گشت و گذار می‌پردازند و با نرم‌افزارهای بازی اینترنتی سروکار دارند. همچنین، بردی (۱۹۹۶) در تحقیقاتش به این نتیجه رسید که استفاده بیش از حد و تا دیر وقت از خطوط اینترنت دانشگاه، دانشجویان را با خطرات استفاده نامناسب از اینترنت و مشکلات تحصیلی و عدم مشارکت در برنامه‌های درسی مواجه ساخته است. که به تدریج همین امر باعث تشدید اعتیاد اینترنتی بین این افراد می‌گردد. اورزاک طی مطالعه‌ای که به سال ۱۹۹۹ انجام داد، دریافت که افرادی که اعتیاد اینترنتی دارند، کسانی هستند که به سادگی خسته و ملول می‌شوند، تنها، کمرو، خجالتی، افسرده و دچار سایر انواع اعتیاد هستند (چی و همکاران، ۲۰۰۰: ۱). ست نیز در تحقیق خود اظهار می‌دارد که اعتیاد اینترنتی، انسانها را به افرادی متروک و رها شده تبدیل کرده و بر روابط اجتماعی آنان با دیگران تأثیر می‌گذارد. بهره‌وری و بازدهی کاری کسانی که استفاده بیش از حد از اینترنت می‌کنند پایین می‌آید، این افراد، با تأخیر به محل کار می‌آیند و دچار کم‌کاری می‌شوند. همچنین، افرادی که معتاد به گپ‌زدن اینترنتی می‌شوند، معمولاً بیش از حد درگیر روابط مجازی می‌شوند و احتمال اینکه به مسائل غیراخلاقی نیز آلوده گردند، بالا است. دوستی اینترنتی خیلی سریع اهمیت و جایگاه روابط خانوادگی و دوستان قدیمی را می‌گیرد. این اعتیاد در اکثر موارد منجر به شکست در ازدواج و بی‌ثباتی در روابط خانوادگی نیز می‌شود (فنیچل، ۲۰۰۳).

در مجموع، بر اساس مطالعات پیشین، سایر پیامدهای اعتیاد اینترنتی عبارتند از: سستی در روابط اجتماعی فرد با دیگران و اختلال در مهارت‌های زندگی واقعی (کینگ، ۱۹۹۶: ۷)، اختلال در زندگی کاری و شغلی فرد (دوران، ۲۰۰۳: ۳)، فقدان کنترل بر رفتارها، تحریف زمان و کاهش حجب و حیا (دی آنجلیس، ۲۰۰۰: ۱-۲)، بریدن از زندگی واقعی (بولن و هاره، ۲۰۰۰: ۳-۱۱). همچنین، بر اساس مطالعات پیشین، مهمترین دلایل استفاده اعتیادی از اینترنت، عبارتند از: تغییر شدید در وضع روحی و روانی و خلق و خوی فرد (دی آنجلیس، ۲۰۰۰: ۱-۲)، نارضایتی از زندگی زناشویی، فشار کاری، مشکلات مالی، عدم امنیت، اضطراب و دعوای خانوادگی (چی و

همکاران، ۲۰۰۰: ۱-۲)، فرار از واقعیت و کناره‌گیری از تماس‌های با دیگران در جامعه (لیم و همکاران، ۲۰۰۴: ۲).

چارچوب نظری تحقیق

چارچوب نظری این تحقیق، تلفیقی از برخی دیدگاه‌های مذکور و مطالعات پیشین است. در مطالعه ارتباط متغیرهای عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اعتیاد به اینترنت، از نظریه کنترل اجتماعی هیرشی، استفاده شده است. بر این اساس، هر چه فرد تعهد کمتری نسبت به دیگران داشته باشد، گرایش و رفتار انحرافی او از جمله رفتار اعتیادی وی به اینترنت بیشتر می‌شود. برای مطالعه ارتباط متغیرهای احساس خودارزشی و اعتیاد به اینترنت، از تبیین شناختی- رفتاری استفاده شده است. اعتقاد فرد به اینکه فقط در اینترنت از قدرت برخوردار است و برای خود کسی است و فقط در آنجا قابل احترام است، باعث گرایش اعتیادی فرد به اینترنت می‌شوند. در مطالعه ارتباط متغیرهای فقدان حمایت اجتماعی و اعتیاد به اینترنت نیز از تبیین شناختی- رفتاری استفاده شده است. اعتقاد فرد به اینکه هیچکس در بیرون از اینترنت از او خوشش نمی‌آید و به لحاظ اجتماعی مورد حمایت قرار نمی‌گیرد، باعث گرایش اعتیادی فرد به اینترنت می‌شوند. در مطالعه ارتباط متغیرهای احساس انزوای اجتماعی و اعتیاد به اینترنت نیز از تبیین شناختی- رفتاری استفاده شده است. اعتقاد فرد به اینکه اینترنت تنها دوست مخصوص و صمیمی اوست، موجب افزایش علاقه به دوستان مجازی و کاهش گرایش وی به دوستان واقعی و انزوای اجتماعی می‌شود. همانطور که در شکل زیر نشان داده می‌شود پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت رابطه دو سویه‌ای با هر یک از متغیرهای احساس خود ارزشی، فقدان حمایت اجتماعی، انزوای اجتماعی، ناکامی تحصیلی و کاری و عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارد. در واقع، این متغیرها ضمن آن که بر پدیده اعتیاد اینترنتی اثر می‌گذارند، در عین حال به عنوان پیامدهای اعتیاد اینترنتی نیز شناخته می‌شوند. در نظریه‌ها و پیشینه تجربی تحقیق نیز این رابطه دو سویه ملاحظه می‌شود. با عنایت به این چارچوب نظری، مدل مورد استفاده در این تحقیق جهت تبیین پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت به شکل زیر می‌باشد:

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مدل نظری مذکور، فرضیه‌های تحقیق عبارتند از: ۱- بین اعتیاد به اینترنت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه وجود دارد. ۲- بین اعتیاد به اینترنت و انزوای اجتماعی رابطه وجود دارد. ۳- بین اعتیاد به اینترنت و ناکامی تحصیلی و کاری رابطه وجود دارد. ۴- بین اعتیاد به اینترنت و فقدان حمایت اجتماعی رابطه وجود دارد. ۵- بین اعتیاد به اینترنت و احساس خودارزشی رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

در این تحقیق از روش پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل نوجوانان و جوانان در فاصله سنی ۱۵-۲۵ سال شهر تهران است که به اینترنت دسترسی دارند. از میان آنان، نمونه‌ای به حجم ۸۰۰ نفر در نظر گرفته شده است. روش نمونه‌گیری به دو شکل بوده است. در روش اول، با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، در مجموع ۶۰۰ نفر در گروه سنی مزبور از طریق مراجعه به خانوار انتخاب شده‌اند. در روش دوم، از بین کافی‌نت‌های سطح شهر تهران تعداد ۲۰۰ نفر کاربر در گروه سنی مزبور به شیوه تصادفی انتخاب و با آنان مصاحبه شده و پرسشنامه تکمیل شده است.

ابزار سنجش در این پژوهش پرسشنامه بوده است. برای سنجش میزان و ابعاد اعتیاد اینترنتی، ترکیبی از مقیاس **دیویس** (شامل ۲۰ سؤال) و پرسشنامه **کاپلان** (شامل ۲۸ سؤال)، با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی ایران استفاده شده است و پس از تهیه پرسشنامه اولیه، به منظور اطمینان از روایی گویه‌های مطرح‌شده، با انجام یک پیش‌آزمون با نمونه ۵۰ نفر، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج آن برای هر یک از مفاهیم و شاخص‌های ترکیبی بالاتر از ۷۰ درصد می‌باشد. همچنین، جهت تعیین میزان اعتبار ابزار اندازه‌گیری، از اعتبار صوری (محتوایی) استفاده شده است که در این روش از مشاوره و مصاحبه با اساتید و صاحب‌نظران موضوعی بهره گرفته شد.

یافته‌های تحقیق

بخش اول: نتایج توصیفی

یافته‌های توصیفی تحقیق در سه بخش ارائه شده است: الف) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب استفاده از اینترنت، ب) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب اعتیاد به اینترنت، و ج) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیرهای تأثیرگذار و پیامدی استفاده از اینترنت.

الف) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب استفاده از اینترنت

- ۱- اکثریت پاسخگویان (۹۴/۸ درصد) اظهار داشته‌اند که در منزل خود کامپیوتر دارند.
- ۲- بیش از یک سوم (۳۹/۸ درصد) پاسخگویان اظهار داشته‌اند که بین ۴ تا ۶ سال کامپیوتر در اختیار دارند؛ ۳۷ درصد از افراد نیز بر داشتن کامپیوتر در مدت کمتر از ۳ سال اشاره داشته‌اند. در مجموع، متجاوز از سه چهارم (۷۶/۸ درصد) از پاسخگویان به مدت کمتر از ۶ است که از کامپیوتر استفاده می‌کنند. ۳- نزدیک به دو سوم پاسخگویان (۶۱/۶ درصد) اظهار داشته‌اند که کمتر از ۳ سال است که به اینترنت دسترسی دارند. ۳۰/۵ درصد از آنها به مدت ۴ تا ۷ سال و ۵/۳ درصد از آنها نیز به مدت ۸ سال از زمان دسترسی خود به اینترنت اشاره کرده‌اند.
- ۴- بیش از دو سوم پاسخگویان (۶۸/۱ درصد) کمتر از ۱۰ ساعت در هفته به اینترنت دسترسی دارند.
- ۵- نزدیک به سه پنجم پاسخگویان (۷۲/۵ درصد) اظهار داشته‌اند که کمتر از ۲ ساعت در هر ارتباط به اینترنت متصل می‌شوند.
- ۶- ۴۲/۲ درصد از پاسخگویان اشاره داشته‌اند که کمتر از ۴۰ درصد از استفاده از اینترنت را به امور تحصیلی و کاری اختصاص می‌دهند.

۷- در خصوص اولویت اول پاسخگویان در استفاده از اینترنت، یک سوم (۳۳/۱ درصد) از آنها از اینترنت برای چک کردن ایمیل، ۱۹/۱ درصد برای چت کردن، ۱۴/۴ درصد به منظور استفاده از سایتهای خبری و رسانه‌ای و ۱۱/۳ درصد برای بازی کردن استفاده می‌نمایند.

۸- منزل (۷۶/۴ درصد) و کافی‌نت‌ها (۹/۵ درصد) مکانهایی هستند که پاسخگویان بیشترین میزان استفاده از اینترنت را در آنها دارند.

ب) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب اعتیاد به اینترنت

در این مطالعه، پدیده اعتیاد به اینترنت از سه بعد عاطفی، رفتاری و شناختی تشکیل شده است که هر یک مشتمل بر گویه‌های خاصی بوده‌اند. در این قسمت، تنها به شرح نتایج حاصل از سنجش شاخص ترکیبی هر یک از این سه بعد اشاره شده است.

جدول شماره (۱): توزیع نسبی پاسخگویان برحسب استفاده از کامپیوتر

متغیرها	مقوله‌ها	فراوانی	درصد	میانگین مفروض	میانگین واقعی	انحراف معیار
اعتیاد عاطفی به اینترنت	عدم اعتیاد	۲۷۱	۳۵/۱	۱۸	۱۵/۰۹	۵/۲۶
	بینابین	۲۹۶	۳۸/۳			
	اعتیاد	۲۰۶	۲۶/۶			
اعتیاد رفتاری به اینترنت	عدم اعتیاد	۱۵۵	۲۰/۵	۲۱	۱۹/۳۶	۵/۵۲
	بینابین	۳۳۸	۴۴/۶			
	اعتیاد	۲۶۴	۳۴/۹			
اعتیاد شناختی به اینترنت	عدم اعتیاد	۳۲۷	۴۲/۸	۱۸	۱۴/۲۹	۵/۲۱
	بینابین	۲۶۴	۳۴/۶			
	اعتیاد	۱۷۳	۲۲/۶			
شاخص کلی اعتیاد اینترنتی	عدم اعتیاد	۳۵۳	۴۸/۷	۴۸/۹۷	۱۴/۲۱	۱۴/۲۱
	بینابین	۱۷۸	۲۴/۶			
	اعتیاد	۱۹۴	۲۶/۸			

توجه: مقادیر میانگین مفروض، میانگین واقعی و انحراف معیار آمده در جدول، براساس مقادیر واقعی و اصلی ای می باشد که این تقسیم بندی سه گانه با توجه به آنها انجام گرفته است.

۱- ۳۸/۳ درصد پاسخگویان از اعتیاد عاطفی بینابین، ۳۵/۱ درصد فاقد اعتیاد عاطفی، و ۲۶/۶ درصد از اعتیاد عاطفی به اینترنت برخوردار بودند. ۲- ۴۴/۶ درصد از پاسخگویان از اعتیاد رفتاری متوسط یا بینابینی برخوردار بودند. ۳۴/۹ درصد از آنها معتاد رفتاری به اینترنت و ۲۰/۵ درصد نیز دارای علائم اعتیاد به اینترنت نبودند. ۳- در رابطه با اعتیاد شناختی پاسخگویان به اینترنت، ۴۲/۸ درصد از آنها فاقد علائم اعتیاد شناختی به اینترنت بوده، ۳۴/۶ درصد دارای اعتیاد بینابین و ۲۲/۶ درصد نیز دچار استفاده اعتیاد شناختی از اینترنت بوده اند.

۴- درخصوص شاخص ترکیبی اعتیاد به اینترنت، نتایج گویای آنست که استفاده ی قریب به نیمی (۴۸/۷ درصد) از پاسخگویان از اینترنت در دسته استفاده اعتیادی قرار نگرفته، ۲۶/۸ درصد از آنها استفاده اعتیادی از اینترنت داشته و میزان اعتیاد اینترنتی در بین ۲۴/۶ درصد از آنها نیز در حد بینابین بوده است.

ج) توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیرهای تأثیرگذار و تبعات استفاده از اینترنت

پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت حامل متغیرهای تأثیرگذار و پیامدهای اجتماعی گوناگونی است که در این مطالعه سعی گردید تا مهمترین این متغیرها سنجش و مورد مطالعه قرار گیرند: که پیامدها شامل ۵ مورد: ۱- عدم مسئولیت پذیری اجتماعی، ۲- انزوای اجتماعی، ۳- ناکامی تحصیلی و کاری، ۴- فقدان حمایت اجتماعی، و ۵- احساس خودارزشی بوده اند، که نتایج حاصل از مطالعه هر یک در زیر مورد بحث و مطالعه قرار گرفته است:

جدول شماره (۲): توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب متغیرهای تأثیرگذار و پیامدهای استفاده اعتیادی از اینترنت

متغیرها	مقوله‌ها	فراوانی	درصد	میانگین مفروض	میانگین واقعی	انحراف معیار
عدم‌مسئولیت‌پذیری اجتماعی	پایین	۴۷۳	۶۰/۲	۱۵	۱۱/۷۰	۴/۳۰
	متوسط	۱۶۹	۲۱/۵			
	بالا	۱۴۴	۱۸/۳			
انزوای اجتماعی	پایین	۵۷۶	۷۳	۱۸	۱۱/۷۵	۴/۵۷
	متوسط	۱۳۸	۱۷/۵			
	بالا	۷۵	۹/۵			
ناکامی تحصیلی و کاری	پایین	۵۷۸	۷۳/۷	۱۲	۷/۴۴	۳/۴۱
	متوسط	۱۴۱	۱۸			
	بالا	۶۵	۸/۳			
فقدان حمایت اجتماعی	پایین	۴۹۹	۶۴/۸	۱۵	۱۵/۳۸	۳/۵۹
	متوسط	۱۴۰	۱۸/۲			
	بالا	۱۳۱	۱۷			
احساس خودارزشی	پایین	۱۴۴	۱۸/۲	۹	۱۲/۳۹	۲/۲۱
	متوسط	۱۶۷	۲۱/۱			
	بالا	۴۸۱	۶۰/۷			

توجه: مقادیر میانگین مفروض، میانگین واقعی و انحراف معیار آمده در جدول، براساس مقادیر واقعی و اصلی‌ای می‌باشد که این تقسیم‌بندی سه‌گانه با توجه به آنها انجام گرفته است. ۱- نزدیک به سه پنجم (۶۰/۲ درصد) از پاسخگویان احساس مسئولیت‌پذیری اجتماعی بالایی برخوردار بوده و میزان پایین مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بین ۱۸/۳ درصد از آنها مشاهده شده است. ۲- قریب به سه پنجم (۷۳ درصد) از پاسخگویان فاقد علائم انزوای اجتماعی برخوردار بوده، و علائم آن تنها در میان ۹/۵ درصد از آنها بالا بود. ۳- در رابطه با پیامد ناکامی تحصیلی و کاری، میزان این پیامد در میان ۷۳/۷ درصد از پاسخگویان در حد پایین بوده و تنها ۸/۳ درصد از آنها علائم بالایی در این خصوص داشته‌اند. ۴- فقدان حمایت اجتماعی در میان ۶۴/۸ درصد از پاسخگویان پایین بوده و در مقابل ۱۷ درصد از پاسخگویان از علائم بالای فقدان حمایت اجتماعی برخوردار بوده‌اند. ۵- از نظر احساس خودارزشی، مطالعه نشان داد که میزان احساس خودارزشی در میان متجاوز از نیمی (۶۰/۷ درصد) از پاسخگویان

در حد بالا بود، ضمن آنکه نباید احساس پایین خودارزشی در میان ۱۸/۲ درصد از پاسخگویان را از نظر دور داشت.

بخش دوم: نتایج تحلیلی-تبیینی

نتایج تحلیلی این تحقیق در دو مقوله: ۱- آزمون رابطه بین اعتیاد به اینترنت و متغیرهای تأثیرگذار و پیامدی آن، و ۲- آزمون تفاوت و شیوع ابعاد اعتیاد به اینترنت ارائه شده‌اند:

الف) آزمون رابطه بین اعتیاد به اینترنت و متغیرهای تأثیرگذار و پیامدی آن

در این قسمت، نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق درخصوص رابطه بین اعتیاد به اینترنت و متغیرهای تأثیرگذار و پیامدی آن شامل: ۱- عدم‌مسئولیت‌پذیری اجتماعی، ۲- انزوای اجتماعی، ۳- ناکامی تحصیلی و کاری، ۴- فقدان حمایت اجتماعی، و ۵- احساس خودارزشی ارائه می‌شود:

جدول (۳). نتایج حاصل از آزمون رابطه بین اعتیاد به اینترنت و متغیرهای تأثیرگذار و پیامدی آن

متغیرها	مقیاس متغیرها	مقدار کای اسکور (X ²)	نوع ضریب همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (P)
اعتیاد به اینترنت - عدم‌مسئولیت‌پذیری اجتماعی	ترتیبی - ترتیبی	۱۴۹/۰۳	کندال تاوی - بی	۰/۳۸	۰/۰۱
اعتیاد به اینترنت - انزوای اجتماعی	ترتیبی - ترتیبی	۱۳۵/۱۵	کندال تاوی - بی	۰/۳۶	۰/۰۱
اعتیاد به اینترنت - ناکامی تحصیلی و کاری	ترتیبی - ترتیبی	۱۱۰/۲۳	کندال تاوی - بی	۰/۳۴	۰/۰۱
اعتیاد به اینترنت - فقدان حمایت اجتماعی	ترتیبی - ترتیبی	۸۵/۲۷	کندال تاوی - بی	۰/۲۸	۰/۰۱
اعتیاد به اینترنت - احساس خودارزشی	ترتیبی - ترتیبی	۷۹/۲۹	کندال تاوی - بی	-۰/۲۹	۰/۰۱

نتایج جدول فوق نشانگر نتایج حاصل از آزمون رابطه بین اعتیاد به اینترنت و متغیرهای تأثیرگذار و پیامدی آن می‌باشد که براساس آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ۱- بین دو متغیر اعتیاد به اینترنت و عدم‌مسئولیت‌پذیری

اجتماعی، رابطه آماری معنی‌داری با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ وجود دارد. از سوی دیگر، مقدار ضریب همبستگی کندال تاوی بی (۰/۳۸) نیز مؤید همبستگی متوسط و تغییر همزمان دو متغیر اعتیاد به اینترنت و میزان عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌باشد. بدین معنی که هرچه شخص از اعتیاد به اینترنت بیشتری برخوردار باشد، به همان میزان عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی وی نیز بیشتر خواهد بود. و از سوی دیگر عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی نیز در سوق دادن افراد به سمت اعتیاد اینترنتی مؤثر می‌باشد. ۲- رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر اعتیاد به اینترنت و انزوای اجتماعی با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی کندال تاوی بی (۰/۳۶) نیز مؤید همبستگی متوسط و تغییر همزمان دو متغیر اعتیاد به اینترنت و میزان انزوای اجتماعی می‌باشد. بدین معنی که هرچه شخص از اعتیاد به اینترنت بالاتری برخوردار باشد، در مقابل انزوای اجتماعی وی نیز بیشتر خواهد بود. و به نوبه خود انزوای اجتماعی نیز در گرایش افراد به سمت اعتیاد اینترنتی دخیل می‌باشد.

۳- با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱، رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر اعتیاد به اینترنت و ناکامی تحصیلی و کاری وجود دارد. بعلاوه، مقدار ضریب همبستگی کندال تاوی بی (۰/۳۴) نیز دلالت بر همبستگی متوسط و تغییر همزمان دو متغیر اعتیاد به اینترنت و ناکامی تحصیلی و کاری دارد. بدین معنی که هرچه شخص از اعتیاد به اینترنت بالاتری برخوردار باشد، در مقابل میزان ناکامی تحصیلی و کاری وی نیز بیشتر خواهد بود. و به همان میزان ناکامی تحصیلی و کاری در شکل دادن اعتیاد اینترنتی در افراد مؤثر است.

۴- بین دو متغیر اعتیاد به اینترنت و فقدان حمایت اجتماعی، مطالعه نشان داد که رابطه آماری معنی‌داری با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی کندال تاوی بی (۰/۲۸) نیز مؤید همبستگی نسبی و تغییر همزمان دو متغیر اعتیاد به اینترنت و میزان فقدان حمایت اجتماعی می‌باشد. بدین معنی که هرچه شخص از میزان اعتیاد به اینترنت بالاتری برخوردار باشد، در مقابل فقدان حمایت

اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود. از سوی دیگر، فقدان حمایت اجتماعی نیز در سوق دادن افراد به سمت اعتیاد اینترنتی نقش دارد.

۵- با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی داری بین دو متغیر اعتیاد به اینترنت و احساس خودارزشی وجود دارد. افزون بر این، نتیجه ضریب همبستگی کندال تاوی بی (۰/۲۹-) نیز مؤید همبستگی نسبی و تغییر معکوس دو متغیر اعتیاد به اینترنت و احساس خودارزشی می باشد. بدین معنی که هرچه شخص از میزان اعتیاد به اینترنت پایین تری برخوردار باشد، در مقابل احساس خودارزشی وی نیز بیشتر خواهد بود. و به عبارت دیگر، احساس خودارزشی پایین نیز در اعتیاد اینترنتی افراد مؤثر است.

ب) آزمون تفاوت و شیوع ابعاد اعتیاد به اینترنت

در این مطالعه به منظور مقایسه ابعاد عاطفی، رفتاری و شناختی اعتیاد به اینترنت در بین جامعه آماری و همچنین اولویت بندی این ابعاد، از آزمون ناپارامتری فریدمن استفاده شده است. آزمون تفاوت ابعاد سه گانه اعتیاد به اینترنت حکایت از آن داشت که از حیث آماری، با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ تفاوت معنی داری بین ابعاد اعتیاد به اینترنت وجود دارد. از طرفی، مقایسه میانگین رتبه ابعاد اعتیاد به اینترنت نشان از آن دارد که افراد بیشترین رتبه را از بعد رفتاری (با میانگین ۲/۲۵)، عاطفی (با میانگین ۱/۹۵) داشته و در مقابل کمترین رتبه در خصوص بعد شناختی (با میانگین ۱/۸۰) بوده است. بنابراین، میزان اعتیاد رفتاری به اینترنت پاسخگویان بیش از ابعاد دیگر اعتیاد به اینترنت (یعنی عاطفی و شناختی) بوده است. بدین معنی که شایع ترین نوع اعتیاد پاسخگویان به اینترنت، اعتیاد رفتاری است تا صورتهای دیگر اعتیاد عاطفی و شناختی. جدول زیر موید چنین نتیجه ای است:

جدول شماره (۴): نتایج حاصل از آزمون فرضیه تفاوت ابعاد اعتیاد به اینترنت

ردیف	ابعاد	میانگین رتبه
۱	بعد شناختی	۱/۸۰
۲	بعد عاطفی	۱/۹۵
۳	بعد رفتاری	۲/۲۵

نتیجه گیری

تحقیق حاضر به یکی از پدیده‌های نو به نام اینترنت پرداخته است، اینترنت در سال ۱۳۷۳ به ایران وارد شد، اما از آن به بعد، آمار تعداد کاربران اینترنت همه‌ساله رشد بالایی را نشان می‌دهد. بطوریکه براساس گزارش وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، تنها در چهار سال اخیر، تعداد کاربران اینترنت در کشور ۲۵ برابر شده‌است. از اینرو، نیاز به شناخت علمی این پدیده‌ی در حال رشد در ایران با توجه به تبعات آن امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. مطالعه حاضر سعی بر آن داشته است تا با دیدگاهی جامعه‌شناختی به مطالعه پدیده اعتیاد به اینترنت و پیامدها و متغیرهای تاثیرگذار بر آن در بین نوجوانان و جوانان بپردازد.

بر اساس نتایج تحقیق، پاسخگویان بطور میانگین ۱۱ ساعت و ۲۲ دقیقه در هفته به اینترنت دسترسی دارند. میانگین مدت زمان اتصال پاسخگویان به اینترنت در هر ارتباط نیز ۱ ساعت و ۵۶ دقیقه است. به نظر هولمز، هرگاه میزان استفاده از اینترنت به کمتر از ۱۹ ساعت در هفته برسد، در آن صورت می‌گوییم که فرد بصورت طبیعی از اینترنت استفاده می‌کند. بنابراین، از نظر هولمز، فردی که بیش از ۱۹ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کند، در آن صورت می‌گوییم که این فرد معتاد به اینترنت است. اما به نظر یونگ فرد معتاد به اینترنت کسی است که حداقل ۳۸ ساعت در هفته و یا ۸ ساعت در روز، وقت خود را صرف استفاده از آن می‌کند. در هر حال، صرف نظر از کمیت استفاده از اینترنت، می‌توان به علائم اعتیاد به آن توجه داشت.

بر اساس نتایج این تحقیق می‌توان گفت که میزان استفاده از اینترنت در میان اکثر نوجوانان و جوانان مورد مطالعه، معمولی است و در حد استفاده اعتیادی نیست. در واقع، از کل جمعیت نمونه تحقیق، ۶۶/۴ درصد از نوجوانان و جوانان بهره‌مند از اینترنت، اعتیاد به آن ندارند. اما، با توجه به میزان کنونی رشد اینترنت در ایران،

وجود اعتیاد به اینترنت در میان ۲۴/۳ درصد نوجوانان و جوانان بهره‌مند از آن می‌تواند قابل تأمل باشد و این سوال را مطرح سازد که آیا با رشد اینترنت و ضریب نفوذ تدریجی آن در ایران، در آینده‌ای نزدیک، شاهد گسترش پدیده اعتیاد به اینترنت خواهیم بود؟ به عبارت دیگر، آیا می‌توان این فرض را مطرح نمود که با رشد اینترنت و افزایش کاربران آن در ایران به همان میزان شاهد رشد اعتیاد به اینترنت در ایران باشیم؟

- درخصوص میزان شیوع هریک از ابعاد اعتیاد به اینترنت، نتایج نشان می‌دهد که ۲۵/۸ درصد پاسخگویان دارای اعتیاد عاطفی، ۳۳ درصد پاسخگویان دارای اعتیاد رفتاری و ۲۱/۶ درصد پاسخگویان دارای اعتیاد شناختی به اینترنت هستند.

- بر اساس نتایج این تحقیق، بیشتر نوجوانان و جوانان مورد مطالعه از میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی بالایی برخوردارند. همچنین، اکثریت پاسخگویان فاقد انزوای اجتماعی می‌باشند، موفقیت تحصیلی و کاری بالایی دارند، از حمایت اجتماعی بالایی برخوردارند و نهایتاً اینکه، احساس خودارزشی آنان بالاست. اما، براساس نتایج این تحقیق، آن دسته از افرادی که استفاده اعتیادی از اینترنت می‌کنند، احساس مسئولیت کمتری نسبت به جامعه و محیط پیرامون خود دارند، بیشتر دچار انزوای اجتماعی می‌گردند، دچار ناکامی تحصیلی و کاری بیشتری می‌شوند، از حمایت اجتماعی کمتری برخوردار می‌باشند و احساس خودارزشی آنان نیز پایین‌تر است.

- در رابطه با پیامدهای اعتیاد به اینترنت، باید اشاره کرد که اینترنت به خودی خود ابزاری بی‌طرف و خنثی است. اما اینکه افراد چگونه از آن استفاده می‌کنند، مهم است. اگر استفاده متناسب و مثبت از اینترنت بشود، این رسانه موجب توسعه جامعه خواهد شد، در غیر این صورت، مشکلات عدیده‌ای را برای جامعه و افراد آن به بار خواهد آورد. به عبارت دیگر، شبکه جهانی اینترنت یک شبکه اطلاع‌رسانی سریع با منابع بی‌شمار است که استفاده نادرست و بیش از حد از آن در بین برخی افراد و غرق‌شدن در دنیای رایانه و جداسدن از دنیای واقعی،

فواید اینترنت را به آسیب تبدیل می‌کند. کما اینکه هم‌اکنون در بسیاری از جوامع استفاده نادرست از این ابزار در میان برخی از کاربران، موجب بروز پدیده اعتیاد مدرنی در عصر ارتباطات و انقلاب رایانه‌ای شده است. به هر حال، وابستگی به اینترنت و استفاده اعتیادی از آن موجب اختلال و بی‌نظمی در سطح زندگی فردی و اجتماعی می‌شود و پیامدهای فراوانی را به‌ویژه برای نوجوانان و جوانان به ارمغان می‌آورد.

- براساس نتایج تحقیق حاضر، آن دسته از افرادی که استفاده اعتیادی از اینترنت می‌کنند، احساس مسئولیت کمتری نسبت به مسائل و جامعه دارند. بنابراین، می‌توان گفت که اعتیاد به اینترنت باعث می‌شود تا افراد نسبت به مسئولیت‌های خود کمتر احساس مسئولیت کرده و از زیر بار آن شانه خالی کنند. از سوی دیگر، این عامل مجدداً موجب تشدید اعتیاد اینترنتی خواهد شد.

- مطالعه نشان داد که آن دسته از افرادی که دچار اعتیاد به اینترنت هستند، بیشتر دچار انزوای اجتماعی می‌گردند. بنابراین، با توجه به نتیجه بدست‌آمده از این تحقیق، می‌توان گفت که یکی از پیامدهایی که از پدیده اعتیاد به اینترنت نشات می‌گیرد، انزوای اجتماعی می‌باشد. کرات در تحقیق خود در سال ۱۹۹۹ بدین نتیجه رسید که نوجوانانی که از تماس‌های اجتماعی کناره‌گیری می‌کنند، از اینترنت بعنوان ابزاری برای فرار از واقعیت استفاده می‌کنند. تحقیقات دیگر نیز نشان داده‌اند یکی از آثار وابستگی به اینترنت این است که افراد وابسته زمان کمتری را با خانواده خود می‌گذرانند. علائم آن بی‌وفایی مجازی، گوشه‌گیری، اختلال در الگوی خواب، احساس نیاز به تنها بودن، و فراموش کردن مسؤلیت‌های خانوادگی هستند. از سوی دیگر، باید به این امر اذعان داشت که همین عامل انزوای اجتماعی باعث تشدید اعتیاد اینترنتی در بین افراد می‌گردد.

- آن دسته از افرادی که معتاد به اینترنت هستند، دچار ناکامی تحصیلی و کاری نیز می‌باشند. براساس نتایج این مطالعه، یکی از پیامدهایی که از پدیده اعتیاد به اینترنت ناشی می‌شود، ناکامی تحصیلی و کاری می‌باشد. یونگ (۱۹۹۶) نیز در تحقیقات خود دریافت ۵۸ درصد دانش‌آموزان پس از استفاده زیاد از حد اینترنت در عادات‌های مطالعه خود دچار افت شدند و نمرات آنها بطور قابل‌ملاحظه‌ای کاهش و میزان غیبت‌های این

دانش‌آموزان افزایش یافت. اگر چه شایستگی‌های اینترنت این ابزار را بعنوان یک وسیله ایده‌آل آموزشی قرار داده است، اما دانش‌آموزان بجای انجام فعالیت خلاقانه، اغلب در سایتهای نامربوط، اتاق‌های گپ، سرویس‌های دوستان نامه‌ای و نرم‌افزارهای بازی به گشت و گذار می‌پردازند. همچنین، بردی (۱۹۹۶) در تحقیقاتش به این نتیجه رسید که استفاده بیش از حد تا دیر وقت از خطوط اینترنت دانشگاه، دانشجویان را با خطرات استفاده نامناسب از اینترنت و مشکلات تحصیلی و عدم مشارکت در برنامه‌های درسی مواجه ساخته است. که به تدریج همین امر باعث تشدید اعتیاد اینترنتی بین این افراد می‌گردد.

- آن دسته از افرادی که معتاد به اینترنت هستند دچار فقدان حمایت اجتماعی می‌باشند. از سوی دیگر، همین عامل بعنوان عامل تأثیرگذار بر تشدید اعتیاد اینترنتی تبدیل خواهد شد.

- براساس نتایج، آن دسته از افرادی که معتاد به اینترنت هستند، احساس خودارزشی پایینی دارند. بنابراین، می‌توان گفت که یکی از پیامدهایی که از پدیده اعتیاد به اینترنت منشأ می‌گیرد ضعف احساس خود ارزشی می‌باشد. اورزاک طی مطالعه‌ای که به سال ۱۹۹۹ انجام داد، دریافت که افرادی که مستعد اعتیاد اینترنتی هستند، کسانی هستند که به سادگی خسته و ملول می‌شوند، تنها هستند، کمرو و خجالتی هستند، افسرده هستند، و دچار سایر انواع اعتیاد هستند. بنابراین، در مجموع، از نتایج فرضیات مربوط به استفاده از اینترنت می‌توان گفت که متغیرهای عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی، فقدان حمایت اجتماعی، انزوای اجتماعی، ناکامی تحصیلی و کاری و وجود ضعف احساس خودارزشی از یک سو بعنوان پیامدهای اجتماعی استفاده اعتیادی از اینترنت تلقی می‌شوند. چه بسا تحقیق ست (۲۰۰۳) نیز در خصوص پیامدهای اعتیاد به اینترنت اظهار می‌دارد که اعتیاد اینترنتی، انسانها را به ملتی از متروکه‌ها و رهاشده‌ها تبدیل کرده و بر روابط اجتماعی آنها تأثیر می‌گذارد. کاربران اینترنت، در نتیجه استفاده بیش از حد از اینترنت، بهره‌وری و بازده کاری‌شان پایین آمده، با تأخیر به محل کار می‌آیند و دچار کم‌کاری می‌شوند. همچنین، افرادی که دچار اعتیاد به گپ‌زدن و صحبت اینترنتی می‌شوند، معمولاً بیش از حد درگیر روابط اینترنتی می‌گردند. و احتمال اینکه به مسائل غیراخلاقی نیز

آلوده گردند، بالا است. دوستی اینترنتی خیلی سریع اهمیت و جایگاه روابط خانوادگی و دوستان قدیمی را می‌گیرند. این اعتیاد در اکثر موارد منجر به شکست ازدواجها و بی‌ثباتی در روابط خانوادگی می‌گردد. از سوی دیگر، متغیرهایی که بعنوان پیامدهای اجتماعی پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت شناخته شدند. خود بعنوان متغیرهای تأثیرگذار که تشدید کننده اعتیاد اینترنتی در بین افراد معتاد نقش بازی می‌کنند.

منابع

منابع فارسی

- امیدوار، احمدعلی، و صارمی، علی اکبر (۱۳۸۱)، *اعتیاد به اینترنت: توصیف، سبب شناسی، پیشگیری، درمان و مقیاسهای سنجش اختلال اعتیاد به اینترنت*، مرکز مشاوره و خدمات روان شناختی پردیس، مشهد: انتشارات تمرین.
- غمامی (۱۳۸۴)، خطر سایبر برای کودکان، ماهنامه اصلاح و تربیت، سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، شماره ۳۷، فروردین ماه.

منابع انگلیسی

- Angelis, Tori (۲۰۰۰), *Is Internet addiction real?*, Volume ۳۱, No. ۴, April.
- Biggs, Stephen (۲۰۰۰), *Global Village or Urban Jungle: Culture, Self-Construal, and the Internet*, Proceedings of the Media Ecology Association, Volume ۱.
- Bullen, Pat and Harré, Niki (۲۰۰۰), *The Internet: Its Effects on Fatety and Behaviour Implications for Adolescents*, Department of Psychology, University of Auckland, November.
- Careaga, (۲۰۰۳), *About Net addiction*, Hooked on the Net, andrew@kregel. com
- Chebbi, Prasanna and et al.(۲۰۰۰), *Some Observations On Internet Addiction Disorder Research*, Graduate Studies Program in Computer Information Systems Southern University at New Orleans New Orleans, LA ۷۰۱۲۶, USA, Journal of Information Systems Education Volume ۱۱(۳-۴) *Clinicians drawn in by clients with Internet abuse problems* (۲۰۰۰), Volume ۳۱, No. ۴, April.
- DeAngelis, Tori (۲۰۰۰), *Is internet addiction real?*, Monitor on Psychology, Volume ۳۱, No. ۴, April.
- Duran, Maria Garcia (۲۰۰۳), *Internet Addiction Disorder*, AllPsych Journal, ۱۴ December.
- Fenichel, Michael (۲۰۰۳), *Internet Addiction: "Addictive Behavior, Transference or More?"*, www.fenichel.com/addiction.shtml.
- King Storm A.(۱۹۹۶), *Is the Internet Addictive, or Are Addicts Using the Internet?*, December.
- Lawyers concerned for lawyers, INC.(۲۰۰۵), *Internet: Constructive or Compulsive?*, Massachusetts Lawyer Assistance Program, Winter.

- Lawyers concerned for lawyers, INC. (۲۰۰۵), *Internet: Constructive or Compulsive?*,
- Lim, Jin-Sook and et al.(۲۰۰۴), *A Learning System for Internet Addiction Prevention*, Proceedings of the IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT'۰۴).
- Oliver, Andy (۲۰۰۳a), *Is this all just a Bunch of Hype?*, Internet Addiction Home.
- Oliver, Andy (۲۰۰۳b), *Defining Internet Addiction*, Internet Addiction Home.
- Pinnelli, Stefania (۲۰۰۲), *Internet Addiction Disorder and Identity on line: the Educational Relationship*, Faculty of Teaching Science, University of Lecce, Italy, stefania@ilenic.unile.it
- Samson, Jeri and Keen, Beth (۲۰۰۵), *Internet Addiction*, Webmaster@notmykid.org.
- Seth, Arpna (۲۰۰۳), *The Internet: Addiction or Hobby?*, Active Karma Ventures Pvt. Ltd.
- Sexuality Education Resource Centre (۲۰۰۳), *What is Sexual Dependence/Addiction?*.
- Suler, John (۲۰۰۵), *Computer and Cyberspace Addiction*, Pioneer Development Resources, Inc. www.selfhelpmaganize.com
- Verzola, Roberto (۲۰۰۲), *The Internet: towards a Deeper Critique*, Source: <http://www.inomy.com>.
- Yacet (۲۰۰۱), *What Is Internet Addiction?* The Consumer Jungle. www.consumerjungle.org.
- Zahniser, Pat (۲۰۰۰), *Are you Addicted to the Internet?*, LSW, CEAP, UPMC Health System Employee Assistance Program, September.